

ТЕАТРАЛЬНІ АНШЛАГИ ВОЄННОГО ЧАСУ

(оглядова довідка за матеріалами преси та інтернету 2023–2024 рр.)

Під час війни культурне життя в Україні не припиняється, хоча перебуває під постійними атаками. Українці відстоюють свою культурну ідентичність, в якій черпають сили чинити опір ворогу [1].

Попри повномасштабну війну український театр живе, працює, готує прем'єри та має шалений глядацький попит. В українські театри дедалі складніше купити квитки на виставу день в день. Більше того, є окремі вистави, квитки на які неможливо купити навіть за пів року. Хоча ні, – наголошує журналістка Любов Базів, – можна – за спекулятивними цінами через дошки оголошень в Інтернеті. Причина театрального ажіотажу очевидна – стабільне зростання попиту на мистецький театральний продукт [2].

Така тенденція пропорційно позначилася на доходах українських театрів, йдеться в даних YouControl.Market. Так, протягом 2023 року дохід українських театрів суттєво збільшився. Дохід лише Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка порівняно з 2021 роком збільшився на 20 млн грн, а показник відносного приросту порівняно з 2022 роком становить 165%. Усі національні театри у 2023 році заробили більше, ніж у 2021 році. Тільки Одеський оперний театр у 2023 році не перевищив свій рівень чистого доходу 2021 року. Серед національних театрів найбільше чистого прибутку минулого року отримали: Національна опера України – понад 53 млн грн; Театр ім. І. Франка – майже 46 млн грн; Львівська опера – 31,5 млн грн. Серед театрів комунальної власності найбільший прибуток отримали Київський театр оперети – майже 157 млн грн; Київська опера – понад 70 млн грн; Молодий театр – понад 67 млн грн. [3].

Відвідування театру стає все більш популярним заняттям серед українців й у 2024 році. У середньому театри збільшили виторг на третину проти третього кварталу 2023 року. Найпопулярнішими стали Молодий театр та Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка у Києві. Про це 27 листопада 2024 р. розповідав Forbes Україна. За словами генерального директора театру Франка Євгена Нищука, за 9 місяців 2024 року театр провів 436 вистав, тому статистика обнадійлива. Київський Молодий театр провів за цей же час 407 вистав, збільшивши виторг у 1,8 раза проти 2023 року. Ці театри – лідери в Україні, вони очолюють список закладів, які показали найбільше зростання. Молодий збільшив доходи на 35,5 млн грн (+82 %), а Франка – на 32,5 млн грн (+112 %).

На думку директора Молодого театру Андрія Білоуса, головні причини успіху – правильна репертуарна політика та успішні проекти. Найпопулярніша вистава театру – «Кабаре». Цьогоріч її показали 17 разів для 6159 глядачів, що принесло понад 20 млн гривень виторгу. Інші топові вистави Молодого театру: «Декамерон», її показали 9 разів для 3256 глядачів (777 тисяч гривень); «Кролик Гарві» – 9 разів для 2823 глядачів (1,6 млн гривень); «Зілля» – 6 разів для 2141 глядача (686 тисяч гривень).

За словами Євгена Нищука, на популярність театру ім. Франка впливає «відкритість для нової аудиторії, відчуття часу й потреби глядача в психологічній підтримці, а ще інновації та диджиталізація: квитки на виставки театру ім. Франка можна купити просто у застосунку "Дія"».

Загалом вистави театру за 9 місяців 2024 року зібрали близько 200 000 глядачів. Серед найпопулярніших вистав – «Кайдашева сім'я», яка не сходить зі сцени уже 18 років. Але найпопулярнішою нині є «Конотопська відьма» Івана Уривського – навіть рік після прем'єри квитки розлітаються менш як за 10 хвилин. Тільки у 2024 році її вже показали 34 рази для близько 25 тисяч глядачів [4].

Під час повномасштабної війни в українського театру, на диво, відкрилося нове дихання. Глядацькі зали заповнила молодь, а відео з вистав у соцмережах набирають сотні тисяч переглядів. Театр став трендом [5].

Що глядачі хочуть побачити на сцені, відповіді на які запитання хочуть почути, які емоції прагнуть отримати, відчутти, пережити? – запитують у пресі [6].

«Глядач каже, що театр відволікає, змінює картинку, дарує емоції, – наголошує акторка О. Жданова, виконавиця ролі Олени у славнозвісній виставі І. Уривського «Конотопська відьма». – Культура, – це важлива складова нашої держави, особливо під час війни. Ми створюємо своє, окреме від росіян, бо ми не такі. Ми потужніші. Тільки це мають зрозуміти й наші шановні можновладці, бо ми не використовуємо можливості театру й кіно для пропаганди нашої країни так, як це робить сусід, вкладаючи неймовірні кошти. Зараз новий етап українського театру, шалений вплив молоді, дуже розумної та інтелігентної, – це не може не тішити, бо, мабуть, нарешті побачили своє й перестали орієнтуватись на когось» [7].

«Загальновідомо, що театр – це жива неповторна енергія, яку «тут і зараз» спільними зусиллями породжують творці вистави (постановники, виконавці та інші працівники закладу), і саме заради цієї енергії більшість глядачів ідуть до театру, – впевнена театрознавиця, журналістка та менеджерка з організаційних і творчих питань Національної спілки театральних діячів України Вікторія Котенок. – Сьогодні його сміливо можна порівняти з генератором, на підзарядку до якого усі збігаються при черговому вимкненні електрики чи блекауті. Єдине, що, на відміну від генератора, в театрі виникає енергія різного характеру – позитивна, негативна, дивна, збагачувальна або спустошлива тощо, – і кожен глядач шукає ту, якої йому зараз бракує» [6].

Але «шалений глядацький попит» до вистав сучасного українського театру не виник на пустому місці, а мав певні передумови.

У пресі зауважують, що суперпопулярні вистави були і раніше, це не феномен воєнного моменту. Наприклад, прем'єра вистави «Кайдашева сім'я» в Національному академічному театрі імені Івана Франка відбулася у 2009 році – до сьогодні вона йде по кілька разів на місяць і купити на неї квиток майже неможливо.

А квитки на легендарну виставу «За двома зайцями» в Молодому театрі були дефіцитними через постійні аншлаги протягом майже тридцяти років.

Очевидно, такий попит вже тоді полягав у появі українських вистав якогось іншого гатунку і рівня, адже російська інформаційна машина, яка мала тривалий вплив на нашу культуру, розповідала нам про нас через призму «шароварів», намагаючись створити смішний та недолугий образ і українця, і українського мистецтва. Тим часом режисери згаданих вистав працювали з українською класикою інакше – підкреслюючи нашу ідентичність, багаті традиції, світогляд, філософію [2].

Довгий час український театр існував у системі, коли митці творили виключно за рахунок державних чи муніципальних грошей, а потім настала зламна точка – у театральному світі з'являється продюсер, який починає відповідати власними грошима за успіх чи провал вистави. Відповідно, він почав враховувати запити, розуміти і досліджувати свою цільову аудиторію, користуватися інструментами маркетингу.

Академічні театри традиційно тяжіли до українського драматургічного спадку та його класичного трактування. Але, як тільки в Україні розвинулося театральне продюсерство, розширилося і сучасне прочитання нашої класики, оскільки продюсери відчували існуючий запит суспільства побачити класичну історію буквально у своїх сусідах! [2].

«Ще вчора про театральне завтра говорити було надто складно. Театральний менеджмент відмахувався від запитань про цільову аудиторію; не мав відповіді про свою місію та завдання; навіть на рівні національних театрів ігнорувалися базові потреби в брендуванні – стилістично афіші могли мало чим відрізнитися від мальованих вручну взірця ХХ століття. А тим часом на дворі – перша чверть ХХІ. Й театр почав змінюватися», – говорить театральний аналітик Сергій Винниченко.

Якщо перші кроки відбувалися через пряму конкуренцію із кіно (на першому етапі глядач робить вибір очима, й певний час театральна афіша суттєво поступалася кіношній), то з появою Українського культурного фонду із його вимогами до подання заявок театральні митці почали розбиратися у формулюванні мети своїх проєктів, виділяти цільову аудиторію, складати план реалізації, кошторис та підкріплювати це комунікаційною стратегією. Театри зрештою розгледіли, що співпраця з будь-якими іншими сегментами не є шкідливою, а може приносити суттєву користь. Відомого в театральному світі актора Олексія Гнатковського після ролі у фільм «Довбуш» примітило ширше коло глядачів, що підсвітило чудові вистави за його участю у Франківському

драмтеатрі (зрештою, тільки після прем'єри «Довбуша» сторінка Гнатковського з'явилася у Вікіпедії).

Театри залучають до створення афіш своїх прем'єрних вистав крутих українських графіків (афішу вистави Максима Голенка «Червоне, чорне і знову червоне» створює Андрій Єрмоленко, постер вистави Михайла Урицького «Намалюй мені літак» – Нікіта Тітов).

Також актуальні кіносценарії до виходу на екран отримують сценічне втілення («Погані дороги» побачив глядач у сценічній версії Тамари Трунової, а вже згодом авторка Наталка Ворожбит представила свою кіноверсію. З п'єси «Гей-парад» Ігоря Білиця з'явилися одразу дві вистави – з оригінальною назвою Олексій Доричевський зробив постановку у «Дикому театрі», Владислав Писарев випустив виставу «Родина «Веселка» у Сумському національному театрі ім. Михайла Щепкіна, а вже потім в прокат вийшов фільм «Уроки толерантності» Аркадія Непиталюка) [2].

Та на думку театрознавиці Вікторії Котенок, передумови сьогоднішньої популярності вітчизняних театрів дещо інші. Вона нагадує, що від 24 лютого 2022 року українські театри перетворилися на волонтерські штаби. Якісь стали прихистками для внутрішньо переміщених осіб, деякі роздавали їжу, одяг, ліки й речі першої необхідності. Інші надавали інформаційну або психологічну допомогу. Хтось зовсім не припиняв основної діяльності і, крім волонтерської роботи, показував безкоштовно вистави на сценах в укритті, щоб морально підтримати людей. А ті митці, хто не міг цього через обстріли театрів, організовувалися в мобільні групи, що розігрували спектаклі на платформах метро, у лікарнях, на вулицях, для військових на передовій.

Така відкритість, багаторівнева підтримка й допомога викликали у людей неабияку довіру і прихильність. Мистецькі заклади стали ближчими, вчинками-діями своїх працівників вони спричинили захоплення і тих, хто регулярно ходив до театру, і тих, хто жодного разу не був. Це, звісно, дало свої плоди і вплинуло на відвідуваність у подальшому [8].

На думку театрального критика С. Винниченка, запит на театральні вистави серед українського суспільства зріс, бо під час повномасштабної війни немає open-air фестивалів. Крім того, причинами зростання інтересу до театру він називає зміну менеджменту в театрах та їхні напрацювання репертуару. Тож, на його думку, останні роки ще раз довели, що театр може бути «модним», і не лише тому, що уривки «Конотопської відьми» І. Уривського набирали популярність у TikTok [9].

Театрознавиця, докторка мистецтвознавства Ганна Веселовська впевнена, що «пропозиція відстежити психологічний стан суспільства залежно від того, як люди відвідують театр і чому віддають перевагу, і досі актуальна. Адже ажіотажний попит на вистави... засвідчив, що такі події справді важливі для українців. У збадьореному очікуванні театрального дива глядацькому натовпі людина почувається захищеною колективним теплом. Тож, найімовірніше, глядача, мов дитину до прикрашеної ялинки, притягує театральна аура, щирий захват від того, що спектаклі знову грають. Одне слово, сконцентроване в

театральних фос феноменально позитивне відчуття спільноти й усвідомлення власної співучасті у творенні мистецтва спонукає публіку раз у раз голосувати за театр» [10].

Втім, оцінки сучасного українського театру й сьогодні, попри шалений глядацький попит, залишаються не лише позитивними. Так у нарисі дослідниці українського театру М. Ясінської читаємо: «Державні українські театри переповнені старими радянськими „кадрами“, а їхні репертуари і постановки досі тримаються в межах провінціалізму і фольклоризму, який українській культурі визначили в російській метрополії. Попри величезний попит на новий український театр, що демонструє публіка від початку повномасштабного вторгнення. За умов здорового театрального процесу авангард стає рушієм змін та мейнстрімом. Але це не про наш театр. В Україні, за поодинокими включеннями, повторюється абортівання процесів, які могли б зробити українську сцену самобутнім гравцем на міжнародній театральній арені і мистецтвом українських інтелектуальних еліт. Складати відповідальність за це лише на агресивну імперську політику північного сусіда вже не випадає, хоча витоки цього явища родом звідти. Державний театр та освіта залишається однією з найменш реформованих сфер суспільства» [11].

Певною відповіддю на таку позицію можна вважати слова режисера Івана Уривського, сказані в одному за інтерв'ю: «Театр існує хвилями, тобто він піднімається, падає, але він існує, український театр, і це, звісно, приємно, він живе і адаптується, і вчиться. Оце дуже головне для мене, що ми намагаємось вчитися, як покращити, як стати кращими в нашій театральній справі» [12].

А Кирило Кашліков, генеральний директор Національного театру імені Лесі Українки впевнений, що «академічні театри – це взагалі «штирі» театральної системи, острівці, на яких все тримається. І завдання великих, зі столітньою історією театрів – не втрачаючи академізм, знайти шлях до сучасності. Щоб не просто кинути все і запросити щось драйвове, модне, а обережно взяти з собою у валізу майбутнього все хороше, що було в минулому» [13].

Наприкінці весни 2022-го багато театрів почали відновлювати роботу. Першими серед інших осередків культури й розваг. Відповідно, до них потягнулася й аудиторія, яка ходила в кіно, на концерти естрадних виконавців, у розважальні центри тощо. Адже в будь-який час люди потребують позитивних емоцій і вражень, а під час війни, як виявилось, ще більше. Утім не тільки за цим люди подалися і сьогодні йдуть у театр. Кожен шукає те, чого йому бракує найбільше: або моральної підтримки, або відпочинку й емоційної розрядки, або відповідей на болючі питання, або заряду й обміну енергією, або терапії, або відчуття людей поряд, або сенсів життя, або бойового духу. І все це сьогодні пропонують театри, тому цікавість публіки зростає і зростає.

Та театри працюють в нетипових умовах – воєнного часу, а це: зупинка або перенесення показу вистав через повітряну тривогу, через вимкнення або обмеження використання електроенергії; відтік і ротація кадрів через

мобілізацію й еміграцію працівників; неможливість працювати на повну прифронтовим театрам тощо.

Вже у 2023 році театри призвичаїлися до нових умов роботи, до непередбачуваності, до постійної ротації кадрів і в міру можливостей випускали прем'єри, організовувати благодійні покази, поетичні й музичні вечори, мистецькі події та акції, художні й фотовиставки, проводили арттерапевтичні заходи, майстер-класи, зустрічі з відомими людьми. Наче супермаркети, вони захоплюють своїм щедрим асортиментом і приваблюють публіку різного віку, усіляких поглядів і смаків. Та основний інтерес людей, звісно, прикутий до вистав. І театри пропонують широкий вибір – літературний (сучасна драма і класика, українські й зарубіжні твори), жанровий (поезія, проза і драма; вокальні, пластичні, інструментальні й драматичні постановки), за формою (велика сцена, камерна, мікросцена в укритті, різні несценічні простори) [8].

Безперечно, багато людей ідуть на вистави по відпочинок і розвагу. Адже це чудова можливість відволіктися на годину-дві від воєнних реалій, перемкнутися від трагічних новин і нестабільного повсякдення, зняти внутрішні затиски, стрес і нарешті розслабитися, посміятися, відчутти подих мирного життя. Тому, мабуть, такий інтерес нині саме до класичної літератури, до комедій і музичних вистав, бо сміх і музика мають цілющу й терапевтичну дію [8].

Так у 2023 році – до театральних трендів через соціальні мережі та, як наслідок шалено дефіцитних квитків і потенціалу на сценічне довгожителство потрапили вже згадані вистави «Конотопська відьма» режисера Івана Уривського, яка стала лауреаткою Шевченківської премії 2024 (в театрі Франка) та його ж «Хазяїн» (Театр на Подолі) [2].

«Конотопська відьма» взагалі стала знаковою подією сучасної української культури. Прем'єра вистави відбулась у квітні 2023 року, і поступово набирала темп. Естетично вишуканий продукт, з саркастичним і містичним підґрунтям приваблює глядача, який намагається себе розрадити в темні часи. Сарафане радіо, відгуки в соцмережах, у тому числі мільйонні перегляди вірусних уривків у Тіктоці зробили виставу майже «недосяжною» – квитки неможливо купити навіть за два місяця.

«Хтось може сказати, що Тіток – це несерйозно, але для реклами – це хороший майданчик. Звісно, коли ми знімали якісь "інстаграмні" епізоди з вистави для соцмереж, то не планували це розкручувати в тіктоці. Але відео стали вірусними і це теж спрацювало для глядачів, навіть тих, хто до цього не був у театрі», – коментує режисер вистави Іван Уривський.

За його словами, причин шаленого попиту і зацікавленості з боку глядача декілька. Точніше, це сукупність факторів. «Вистава проста і зрозуміла для багатьох. Там немає таких складних образних систем, там як у "Пер Гюнті" чи "Безталанній". Плюс – вона є дуже українською, бо створювалась на основі народного театру. Зараз, через війну, у людей загострився емоційний стан і є потреба отримати щось позитивне. Мені здається, коли у залі сидять глядачі, а на сцені актори – відбувається емоційне єднання, синергія – це справжній момент кайфу, насолоди, який неможливо замінити чимось іншим. Бо в цьому моменті є

якась гра між глядачем і актором, взаємовплив. Може, це прозвучить пафосно, але це своєрідні ліки, після яких душевний стан людини стає краще хоча б на деякий час», – зауважує режисер.

Крім прихильників вистави, є і чимало хейтерів. Режисер сприймає це спокійно, тому що чим вистава популярніша, тим більше до неї і негативного ставлення. І продовжує працювати з іншим матеріалом. «Мені хочеться спробувати різні шляхи в роботі над виставами і робити дослідження над собою», – зазначає режисер. [14].

Надихнути глядача подивитися на українську драматургію по-новому – для Івана Уривського це вже стало місією, і зважаючи на понад 35 мільйонів переглядів гештега #конотопська відьма у Тіктоку, можна сказати, що місію виконано. «Мені ніколи не подобалося примітивне зображення нашої історії на сцені – якщо козаки, то п'яні, якщо кохання, то стереотипні прогулянки поміж дерев, – наголошує режисер. – Невже тільки так можна ставити? У цих текстах є й інше, що зачіпає вічні речі – страждання, біль, пороки». Режисер каже, що відшукує в класичних текстах іронію та парадокси, а ще любить вивчати темний бік душі, «адже саме це робить театр об'ємним – можливість "провести розтин" характеру людини» [15].

Сьогодні, впевнений Уривський, «українська класика стає чимось більшим, її починають вивчати і видавати книги, і дуже добре, що театр цьому сприяє. Тобто багато людей мені пишуть, що після вистави почали читати “Конотопську відьму”, бо вистава – це все-таки трактування, це наше бачення, текст трішки інший. І дуже класно, коли глядачі починають читати» [12].

Продовжує викликати інтерес у глядачів й постановки світової класики.

Так, не менш якісну роботу – «Марію Стюарт» за п'єсою Фрідріха Шиллера – випустив Київський національний театр ім. І. Франка у 2024. Ця нова постановка від Івана Уривського майже відразу викликала резонанс. Слід зауважити, що завдяки молодим режисерам (Іван Уривський, Давид Петросян) й акторам (Віталій Ажнов, Оксана Жданова, Марина Кошкіна, Олександр і Марія Рудинські, Христина Федорак та інші) до Національного театру ім. І. Франка підтягнулася молода аудиторія, яка до того театром не цікавилася або мала негативний досвід походу в рамках навчальної програми у шкільні роки.

Молодих глядачів, зокрема, захоплюють сучасне переосмислення класичних творів, символічно-метафоричне художнє рішення, тонкий гумор, об'ємні, непласкі образи героїв у виставах Івана Уривського. Його постановки можна порівняти з квестами: у міру свого досвіду і знань глядач розгадує загадки режисера, розкодує художньо зашифровані символи і знаки, розмірковує й аналізує побачене. І його квітнева прем'єра «Марія Стюарт» за п'єсою Фрідріха Шиллера не стала винятком.

Публіці резонують актуальні теми: боротьба за владу, пошук способів вирішення конфліктів, вибір між коханням і життям, правдою і брехнею, перевірка на вірність і дружбу, вплив соціуму на життя людини, питання недоторканності і всездозволеності правителів, право на втому й особисте життя. А також оригінальне режисерське й художнє вирішення (сценограф Петро

Богомазов, художник костюмів Тетяна Овсійчук): боротьбу за владу двох королів постановники перемістили на поле фешн-індустрії, зробивши Єлизавету власницею бутики одягу [8].

Та не тільки столичні театри випускають сьогодні аншлагові вистави. Підвищена цікавість глядачів і вистави-хіти є нині в багатьох театрах Львова, Івано-Франківська, Рівного, Харкова, Дніпра й інших міст [8].

Такі вистави, як «Підступністю й коханням» Фрідріха Шиллера у постановці Івана Уривського в Івано-Франківському драмтеатрі імені Івана Франка, «Земля» за Ольгою Кобилянською в постановці Давида Петросяна у Львівському театрі імені Марії Заньковецької, «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемівського у Львівській національній опері імені Соломії Крушельницької; «Зернохосовище» режисера Максима Голенка у Рівненському обласному театрі, український народний фарс «Нехай щастить» режисера Степана Пасічника у Харківському театрі імені Тараса Шевченка не тільки стали аншлаговими, а й викликали справжній інтерес театрознавців.

Життя в умовах повномасштабного вторгнення вимагає максимальної консолідації зусиль для театрів теж. Особливо це стосується прикордонних з росією територій. Наприклад, Суми, від яких до кордону 40–60 кілометрів. Але театр, а точніше два театральних колективи в одному приміщенні, збирають глядачів і випускають нові постановки. Тут всі прем'єрні вистави проходять з аншлагами.

У Сумському національному драматичному театрі ім. М. Щепкіна працює Луганський український обласний театр, який після 2014 року вимушено переїхав до Сєвєродонецька. Там відремонтували приміщення, зібрався повноцінний колектив, кожен вечір глядачі наповнювали зал. Але після повномасштабного вторгнення від будівлі залишилися руїни і знову прийшлося шукати місце для відновлення роботи. І з серпня 2022 року актори почала все наново у Сумському театрі. Трупа почала відновлювати костюми та декорації, відроджувати вистави.

Як зазначають гендиректор-художній керівник Сумського національного театру ім. М. Щепкіна Сергій Дорофєєв і його колега – директор-художній керівник Луганського українського театру Олександр Гришков, зараз обидва театри стикаються з недостатнім фінансуванням, але намагаються шукати різні шляхи залучення додаткових коштів – гранти, спонсорів.

«Серед викликів – кадровий голод, відсутність фахівців – не тільки спеціалістів творчо-технічних напрямків (художники з освітлення, звукорежисери, бутафори), а й творчих професій – акторів теж не вистачає. Можливо молодь відлякує близькість Сум до кордону з росією», – зазначає Олександр Гришков.

Театр зараз працює для обмеженої кількості глядачів, бо має укриття, яке здатне розмістити не всі 100% глядачів. Проте люди хочуть і йдуть до театру.

«За нашими відчуттями аудиторія змінилася повністю, але це і не дивно, бо ми з початком повномасштабного вторгнення змінили і місце роботи, і проживання. Але попит на театр ми відчуваємо. Всі прем'єрні вистави проходять

з аншлагами, звичайно, більше глядачів на виставах, які мають розважальний характер. Швидше за все на вибір глядачів впливає не близькість до кордону з ворогом, а загальний настрій українців. Люди хочуть відволіктися на декілька годин від трагічних подій, які стаються щоденно. Якщо говорити про вибір глядачів, то здебільшого це комедії, мюзикли, українська та світова класика. Але попри це, ми продовжуємо піднімати у творчості й складні та важкі питання», – підкреслює Сергій Дорофєєв.

Серед аншлагових вистав Сумського театру: «Сон. В підсвідомості бунтівника» за творами Тараса Шевченка, режисер Ігор Білиць, «Конотопська відьма» Г. Квітки-Основ'яненка, режисер М. Булгаков (все ж таки Конотопська відьма родом із Сумщини), «Аліса в країні див» Л. Керола, режисерка Оксана Тараненко, «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, режисер Дмитро Некрасов.

А серед нових популярних вистав Луганського театру: «Хаос» М. Мюлюахало, режисер С. Садаклієв, «Ніч на полонині» О. Олесья, режисер С. Павлюк [14].

Не менший інтерес спостерігають до сучасної драми, яка рефлексує на тему війни. Як нинішньої, так і минулих. Від 2013 року з'явилося чимало українських п'єс, які активно ставлять у театрах. Серед них твори Павла Ар'є: «На початку і наприкінці часів» – про сім'ю, яка не виїхала і жила в Чорнобильській зоні); «Слава героям» – про ветеранів Другої світової: один – воїн УПА, інший – радянської армії, їх поклали в одну лікарняну палату. Чималий резонанс був на п'єсу «Погані дороги» Наталки Ворожбит (зняли фільм, поставили спектакль у Київському театрі драми і комедії, він гастролював Європою), яка описує сучасну російсько-українську війну. У 2022 році була друга драматургічна хвиля, що рефлексувала вже на події повномасштабного вторгнення. Вистави за сучасними творами дають людям можливість прожити внутрішні травми, глянути на проблеми збоку, знайти відповіді на болючі питання, відпустити накопичені емоції, відчути, що вихід з будь-якої ситуації можна знайти [8].

На думку мистецтвознавців, у час повномасштабної війни Росії проти України театр вповні став психотерапевтом – глядач приходить до зали зокрема й для того, щоби пропрацювати колективну травму, поставити перед собою гострі питання і зрештою мати можливість отримати певні шляхи виходу з емоційного або навпаки беземоційного стану. З початку повномасштабного вторгнення драматурги активно створюють п'єси власне про війну. Однак режисери не поспішають активно їх ставити. У багатьох українських театрах досі йдуть комедії та вистави, що не мають жодного стосунку до актуальних подій.

На думку театральної режисерки Рози Саркісян, «ми поки не вийшли зі старих радянських колоніальних героїчних наративів, які глорифікують війну. Ніби трішечки навчилися виводити на перший план травматичний досвід і проговорювати його, але часом екзотизуємо його, часом стереотипізуємо. Бракує чогось, що насправді проблематизує цю естетику вистав про війну, їхню мову.

Те, що дійсно означає проблему, а не вчергове естетизує війну, романтизує, героїзує і т.д».

«Закордоном часто бачу постановки, які навіть не українці роблять, а європейці – беручи наші "трендові для них" українські теми – практикується суцільне спрощення, раптом театр перетворюється на умовний "зоопарк" з "екзотичними військовими тваринками". Чиста дискримінація інструментами театру. До речі тут виникає питання: чи можуть європейці робити про нас вистави, чи ніщо без нас?», – запитує режисерка.

Роза Саркісян наголошує, що українські драматурги часто зображують росіян «тотальним злом», а це приховує глибину проблеми.

«У нас є просто зло – і ми не шукаємо відповіді на питання, перестаємо мислити, яким чином то виникло – і наступний раз наступаємо на ті ж граблі. Бо знаємо, що гітлер – це тотальне зло, а не досліджуємо, як гітлер прийшов до влади. Як це сталося, що купа людей пішла за ним. Мені здається, що ці механізми того, як виникає зло, – вони мають бути завжди на першому плані. Бо потім вони повторюються – потім у нас з'являється цей путін, за ним ще хтось. Мені здається, що в цьому плані мистецтво є чимось, що підважує загальні тенденції, мислить на кілька кроків реактивніше – щоби не спрощувати це, не перетворювати до рівня гасел і хештегів», – каже режисерка.

Певну «демонізацію» ворога в культурі вона сприймає як поле для діалогу [16].

«Вважаю, що культура й мистецтво мають різні функції. Якщо культура щось демонізує – то мистецтво завжди підважує будь-яку культуру. В цьому відбувається розвиток суспільства – бо мистецтво, яким би воно не було – завжди розвиває культуру. Працює з кордонами культури – розширює або звужує. Це зокрема і про образ росіян. Буквально нещодавно бачила в інтернеті пост, що якщо ми кажемо, що це орки, мобіки, невідомо хто – тоді ми знижуємо вагу нашого ЗСУ. Що ЗСУ борються невідомо з ким», – каже Роза Саркісян.

Вона стверджує, що у мистецтві війни мають бути різні твори – зокрема, пропаганда й «агітки».

«Якщо я свідомо називаю виставу пропагандою й агіткою, чимось, що піднімає бойовий дух, то це моя свідомо політика на даний момент як митця, мій артистичний жест. Але якщо хтось каже, що зараз я роблю критичне мистецтво, бо "критикує" орків, а врешті за тим критичним мистецтвом стоїть тотальна пропаганда і банальна агітка – не важливо чого, яких цінностей – то інша справа», – наголошує Роза Саркісян.

Також режисерка вважає, що коли автор несвідомо й недоречно використовує травматичний досвід – заради того, щоби справити певний ефект – це може ретравматизувати глядача. Але уникнути ретравматизації в театрі, на її погляд, неможливо.

«Поки театр працює з травматичним досвідом, ретравматизації завжди будуть. Не подобається мені тенденція, коли театру перетворюють на "психотерапевтичне" коло. Де все має бути безпечно, безконфліктне і стерильне. Не дай боже когось задіти і образити? Політичність театру, з моєї точки зору,

полягає в тому, що він свідомо грає в автономність, свідомо інструменталізується, бо грає, свідомо грає, небезпечність, свідомо стає політнекоректним, толерантним, свідомо поляризує. І сила доброго театру для мене – це коли всю виставу я усвідомлюю, що я в театрі, а не на сеансі гіпнозу або психотерапії» [16].

Зацікавленість глядачів викликала вистава «Зелені коридори» за п'єсою Наталі Ворожбит у постановці Максима Голенка театру на Подолі. Там йдеться про українських жінок-біженок. Вистава, як і більшість спектаклів Голенка, дихає публіцистикою, поєднує кілька планів реального й ірреального, а драматизм ситуацій трансформує в комікс [10].

За словами драматургині Катерини Пенькової, документальні тексти про досвід втечі від війни важливі як певний зріз реальності, як документ. Також варто створювати художні тексти про війну, яких зараз обмаль.

«Безумовно варто пробувати. Ми мусимо віднайти, як писати художні тексти», – зазначає драматургиня.

На думку Катерини, уникнути ретравматизації драматург не може.

«Не можна думати, що ось я викину щось із тексту, бо це буде ретравматизувати когось. А вже чи буде це поставлено в Україні, в якому місті це буде поставлено, як сприйматиме це театр, режисер – чи він вважатиме, що, наприклад, у Львові це можна поставити, а в Харкові – ні. Це не питання до драматурга. У мене не було досвіду вистав, які мене ретравматизували настільки, щоби про це говорити. Це ж хірургія певна все одно – щоби дістати проблему – ми маємо її якось викликати. Люди мають побачити в чому проблема, що маємо її якось пережити».

Також вона поділяє погляди Розі Саркісян, та вважає занадто спрощеними образи росіян, які присутні в сучасних текстах про війну.

«Серед режисерів чомусь є думка, що зараз росіян не можна показувати людьми – що щось є за цим персонажем, що в нього є матір, дівчина, що він десь вчився, щось робив до цієї війни. Персонаж є персонаж, з усім набором характеристик. Якщо включаємо в текст росіянина – маємо пояснити, що це за людина, з чим він прийшов. Не можна робити з цього тотальне зло, людину без рис – а в п'єсах часто бачимо певний набір стереотипів: просто Ваньку з топором, який біжить бити, гвалтувати, бо "України не має бути, а путін молодець". Читала такі тексти теж. Якись речі в лоб. На мою думку, це не працює», – зазначає Катерина Пенькова [16].

Також вона вважає, що в театрі варто піднімати теми, що пропрацьовують задавлену русофілію.

«До недавнього часу російське ап'рїорі вважалось кращим. Отримувати місце в шоті ? російського драматичного конкурсу "Любимівка" – в Україні вважалось дуже престижним. За замовчуванням, режисер обов'язково зверне увагу на драматурга, який потрапив до "любимівського" шоту. Навіть після 2014 цим не гребували, але звісно ніхто не казав про це прямо – що так, в театрі ми дивимось на те, хто там переміг у Москві. А от отримати місце під сонцем в

Україні, не виїжджаючи нікуди, беручи участь лише в українських конкурсах – це була робота на багато років. І про це теж варто говорити».

На думку Катерини Пенькової, зараз молоді драматурги можуть заявити про себе в Європі, беручи участь у конкурсах. У польському Бидгоші конкурс «Аврора» приймає твори українською мовою.

«Європейцям ми поки що цікаві виключно як нас пожаліти зараз. За кордоном знають Ворожбит, Жадана, Влада Троїцького – вони зараз амбасадори від України. А от молодим драматургам варто постаратись, щоби про них дізнались – тут допомагають конкурси», – каже драматургиня.

А драматург Андрій Бондаренко впевнений, що «проблема сучасних п'єс про війну в тому, що їх поки що недостатньо».

Однією з перших прем'єр в час повномасштабної війни стала вистава його авторства «Ультіма туле» у київському театрі «Колесо». У п'єсі Бондаренко використав містичні історії польського письменника Стефана Грабінського.

«Вважаю, – наголошує Андрій Бондаренко, – що в Україні поки що мало вартісних п'єс на воєнну тематику... Особисто я також бачу проблему, що вони стандартні. Створився шаблон – збираються документальні історії людей, поєднуються в більшу розповідь. Вони всі розповідають про те саме. І це все важливо й безперечно дуже потрібно. Але варто пробувати різні формати, підходи. Дивитись із різних сторін, як можна цю тему зачепити».

Він також звертає увагу, що театри зазвичай не дуже активно ставлять п'єси про сьогодні. «Якісь театри далі ставлять безтурботні комедії. Але такі комедії також потрібні зараз – аби якось відволіктися теж важлива річ сьогодні. Єдине, що має бути співвідношення – потрібно говорити про актуальність, сучасність, про те, що довкола нас. В комедії не вийде повністю втекти – це може бути маленький нішевий вид відпочинку».

Тож, на думку Бондаренка, поки що варто відкласти теми, які сьогодні неможливо повністю осягнути.

«Щось зможемо повністю усвідомити, зрозуміти, виговорити вже після війни. Якийсь особливо болючий досвід, особливо жахливий. Зараз занадто велика розкіш дати відчувати собі лють чи страх – це все потім прийде після війни. А зараз потрібно робити насамперед щось – допомагати спротиву, війні – і говорити щиро про свій досвід, що тобі болить – ділитися з іншими й говорити про це назовні» [16].

Театральний режисер, співголова оргкомітету премії «Київська Пектораль» О. Кужельний також наголошує, що на діяльність професійної театральної спільноти вплинули воєнні події. Зокрема, завдяки емоційному єднанню театральних колективів і драматургів виходять «живі» постановки. За його словами, театральні твори зазнають переосмислення у зв'язку з воєнними подіями в Україні. Кужельний зауважує, що театральне мистецтво зараз із різних боків осмислює воєнний досвід країни, формуючи візію цих подій. Зокрема, окрім драматичних, емоційно напружених театральних творів, з'являються і

комедії на тематику війни, наприклад, п'єса А. Крима «Віддайте тіло» [17].

Найкумеднішою й точно найоптимістичнішою виставою на сучасну тему називали у пресі «Нехай щастить» Харківського театру імені Тараса Шевченка (режисер Степан Пасічник), що створювалася під обстрілами, на відстані кількох десятків кілометрів від лінії фронту. Цю історію про діда й бабу та їхнього онучка Іванка, зіграну в грубо пофарбованих фанерно-пласких декораціях, де у фіналі всі збиті Іванком з рогатки ворожі льотчики опиняються у великому чорному пакеті, неможливо дивитися без сліз і сміху. Масштаб її дотепності дійсно вбивчий для ворога, а недвозначність натяків про нестачу зброї зрозуміла й іноземцям. Інша річ, наскільки самі українці готові сприймати себе такими, як представляє їх сучасний театр [10].

А на думку режисерки Олени Апчел, «важливо відмітити, що в потужній хвилі нової драматургії з'явилося багато особистого досвіду, що, звичайно, провокувало пошук нових форм та інструментів, як розповідати про події і процеси, перебуваючи в їх епіцентрі».

Саме тому, – впевнена Олена Апчел, – вистави і тексти, які з'явилися за цей рік, здебільшого ставлять питання і проговорюють тези, схожі на ревізію ідентичності. «Протягом двадцяти років незалежності український театр поступово заліковував свої травми, заподіяні імперіями, водночас намагаючись прислухатися до європейського мистецького досвіду, але дев'ятирічна війна поставила перед українським театром нові завдання. Для мене особисто серед них цікаві ці: як відучитися естетизувати зло і страждання; як навчитися проблематизувати реальність, не маніпулюючи емоціями; як деколонізуватися від впливу російської культури; як позбутися меншовартісних наративів, що всі навколо винні; і як з повагою прислухатися до нових, молодих, потужних голосів, які пропонують складне, багаторівневе, критичне мистецтво».

Олена Апчел зазначає, що українське суспільство було змушене взяти на себе більшу відповідальність, ніж можна було б очікувати, і переживає зараз досвід з усвідомленням надважких перспектив. Український театр, окрім того, що часто взяв на себе роль бомбосховищ, шелтерів і волонтерських штабів, виконує амбасадорські функції у світі, беручи на себе часами відповідальність за освітні, культурологічні, історичні і політичні виклики поряд з мистецькими. Увага до українського мистецтва у світі зараз у першу чергу політична, безумовно – це величезний кредит довіри, і думаю, більшість з нас усвідомлює це, шукаючи не стільки підтримки та жалю, скільки партнерства, визнання своєї культурної спадщини і вивільнення від колоніальної експансії. А також збираючи гроші на зброю.

«Я усвідомлюю, наскільки антигуманно, зловісно і незрозуміло це може зараз звучати, але ми інвестуємо у війну все, що маємо, бо прагнемо, щоб війни не було. Передчуваю, що артикуляція цього амбівалентного парадоксу в майбутньому стане наскрізною темою в українському мистецтві», – наголошує Олена Апчел [18].

У час війни у театру практично немає шансів стати ньюзмейкером. Важко уявити, кого можуть зацікавити штучні сльози й відпрацьований сміх, коли

кожен день сповіщає про реальні трагедії, однак після відчаю та зневіри театр приносить рятівну радість. Але ж і люди театру, ті, хто дає виставам життя, знають про це не гірше за інших. Вони самі заручники воєнних обставин, бо змушені грати, удавати, коли за плечима горе, втрати. А втім, після свідомого акту зречення реальності чимало з них зізнається, що їм стало легше, наче відпустило. І ті, хто споглядав за цими «зрадами» життя, також відчували полегшення.

Більшість спектаклів, які день у день показують українські театри по всій країні, що воює, вприскуючи глядачеві щось на кшталт ліків проти зневіри й відчаю, масштабними мистецькими подіями не назвеш. Від початку 2023 року прем'єри більш-менш постійно виштовхуються в життя з головною метою не втратити глядача. А от рекордсменами показів стають ті, що можуть впливати як заспокійливе, обнадійливе, підбадьорливе.

Очевидно, що універсального рецепта створення успішних сценічних робіт такого типу немає. Творчі групи йдуть навпомацки, шукаючи аналогій, приміром, з тим, що зачіпало глядачів під час останньої великої війни [19].

А ще і в сучасній українській драмі, і в класиці публіка шукає власну ідентичність, кумирів і героїв, якими хочеться пишатися, яких хочеться наслідувати. Є потреба гордитися історичним і культурним надбанням, почуватися єдиним народом, неповторною нацією – тому резонують вистави на актуальні теми. Глядачі цінують якість постановки, оригінальність режисерського рішення, хорошу гру акторів. І коли у виставі відразу кілька згаданих складових, вона неодмінно стає хітом, який усі хочуть побачити [8].

Втім, театральне життя завирувало, – констатують критики. Суттєво збільшився попит на якісний театральний продукт, але зворотний бік великої популярності вистав – неможливість купити на них квитки не те що день в день, але й за пів року. Проте, квитки на дефіцитні вистави почали масово з'являтися в продажу на сервісі оголошень OLX. Рекордсменом за пропозицією на цьому ресурсі є вистави Національного театру ім. І. Франка. «Наприклад, на «Марію Стюарт», в касі квитків немає, але на OLX я їх знайшла, – розповідає журналістка Любов Базів. – За квитки в ложу перший ряд першого ярусу просять 600 гривень (при офіційній вартості від театру 120 грн), балкон перший ряд другого ярусу – 400 гривень (при офіційній вартості 100 грн), в партер перекупи пропонують потрапити за ціною 1200 гривень (при тому, що офіційна «стеля» вартості квитків на цю виставу 800 гривень)» [2].

«Кайдашева сім'я» та «Конотопська відьма» – на сайті театру чи в касах розковують на пів року вперед, але перекупники радо вам їх продадуть втридорога, хоча, якщо поррахувати, то в усі чотири.

Про боротьбу Національного театру ім. І. Франка з цими спекуляціями розповіла керівниця відділу реклами та зв'язків із громадськістю Анастасія Коржова: «Ми знаємо акаунти, з яких купують квитки для перепродажу – ми блокуємо їх, знімаємо бронь, але так само швидко ці люди створюють нові акаунти. Ми ввели складну перевірку квитків перед входом до театру – багато з квитків, придбаних у шахраїв, відсіюються. Ми намагаємося домогтися від OLX

блокування перепродажу квитків (така опція у них є, приміром, коли це стосується продажу зброї чи навіть сіток для вилову риби). Але поки що змушені визнати, що наших кроків недостатньо, аби спинити цю «діяльність».

Більше того, серед квитків, придбаних на OLX, трапляються й фейкові, що постійно фіксують адміністратори, і це ще один привід для незадоволення глядачів, які сплатили втридорога й не потрапили на виставу. Проте, зауважила пані Анастасія, простий розрахунок дає зрозуміти, що і без OLX було б дійсно важко купити квиток. Бо за місяць (і це театр грає щотижня) – виставу можуть подивитися близько 3,5 тисячі осіб. Тобто навіть рік показів не дасть глибинних змін щодо запиту.

«З одного боку, це велике щастя, що до театру неможливо потрапити. З іншого – люди дійсно серйозно роздратовані, є дзвінки, листи і коментарі, сповнені обурення і безпідставних звинувачень, інколи – пропозицій, абсолютно відірваних від реальності. Але в основі цього всього – глядацька любов до нашого театру», – розповіла Анастасія Коржова [2].

То чи можна вийти з ситуації, коли попит перевищує пропозицію?

Щоб перекупи й спекулянти не могли шахраювати з квитками Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка інтегрував для купівлі квитків сервіс «Дія. Підпис». Одна людина зможе придбати не більш, ніж чотири квитки. Відтепер лише з верифікацією можна придбати квитки на сайті театру Франка на такі вистави: «Конотопська відьма», «Грек Зорба», «Авантюрист», «Житейське море», «Весілля Фігаро».

«Ми будемо це інтегрувати за допомогою „Дії“ (це не значить, що в „Дії“ купувати), за допомогою цих технологій ми модернізуємо ту систему, яка була, зробимо її зручною, авторизованою, щоби позбутися задвоєних чи затроєних квитків на одне місце, щоб убезпечити себе від перекупів», – розповів гендиректор і художній керівник Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка Євген Нищук.

Він також наголосив, що система буде схожа на ту, яку вже вдалося реалізувати в «Укрзалізниці» [20].

Є й кілька інших перевірених театрами варіантів. Зокрема, користуватися ціновим регулюванням. Що й робить вже згадана гіперпопулярна «Конотопська відьма» – для тих, хто може собі дозволити заплатити істотно більшу ціну – Національний театр вже вдруге запропонував спеціальні покази з вартістю квитків до 5000 грн. Тут і врахування глядацького запиту, і соціальна відповідальність – зібрані надприбутки спрямовано на придбання дронів для ЗСУ.

Звісно, це не рецепт для всіх, кожен театр вирішує для себе сам. Наприклад, директорка «Дикого Театру» Ярослава Кравченко припускає, що на вистави «Дикого Театру» дехто з глядачів прийшов би і за 3 тисячі гривень, але їх прийшло, мабуть, чоловік 20, то краще, щоб їх прийшло 120 по 500. Прибуток той же, а глядацьке охоплення набагато ширше.

«Я не хочу експериментувати, тому «Дикий» театр скільки може дотримується демократичних розцінок на квитки. Ми незалежний театр і не

можемо собі дозволити непродані зали. Після початку повномасштабної війни «Дикий» підняв середню вартість квитка, тепер верхня планка – 1000 гривень. Це продиктовано насамперед тим, що все подорожчало, а актори за гонорар від вистави принаймні мають хоча б раз сходити в магазин і купити продукти на 2–3 дні», – додає Кравченко.

А взагалі за місяць незалежний театр має заробляти суму, яка б покрила зарплати, оренду приміщень і техніки, плюс накопичити певну суму на виробництво наступної вистави (зазвичай на це колектив працює мінімум чотири місяці) [2].

Можна також піти шляхом збільшення кількості глядачів на одному показі якоїсь конкретної вистави. Як це зробив Театр драми і комедії на лівому березі – зі своєю суперпопулярною роботою «З цією виставою щось не так» постановки Емі Марчант вони виходять за межі театру і переносять виставу на сцену Міжнародного центру культури і мистецтв (колишній Жовтневий палац) – а це стрибок з 370 місць у глядацькій залі – до понад дві тисячі!

«Британська франшиза «З цією виставою щось не так» стала аншлаговою від початку, – наголошує директорка-художня керівниця Театру на лівому березі Олеся Жураківська. – Декорація для цієї вистави надскладна, тому ми граємо її зазвичай два дні поспіль, а на новорічні свята – взагалі три дні. І всі дні – аншлаг. Є глядачі, які приходять майже на всі покази і кожного разу приводять з собою нову компанію. Це дійсно унікальна для України історія. Вона складна не лише по декорації, а й по проведенню і підготовці акторів, а ще дуже дорога в виробництві. І ми щасливі, що докладені зусилля досягли омріяної мети».

У Театрі на лівому березі є ще одна суперпопулярна вистава-довгожителька «Корсиканка», яка понад 20 років залишається в репертуарі, постійно збирає аншлаг, а квитки розкупаються за кілька тижнів до показу.

«Для мене це особиста історія, в якій я граю з самого початку, це була моя найперша головна роль у театрі. Це вистава, яку багато хто дивився ще в дитинстві, а тепер приводить на неї своїх дітей. Ми говоримо, що ця вистава надихає та дарує гарний настрій. А ще допомагає морально відновитися нашим військовим та тим, хто перебуває в шпиталі, – з 2014 року вона фаворит для наших захисників», – розповіла Леся Жураківська [2].

А ще, щоб максимально задовольнити глядацький попит, можна піти шляхом бродвейської моделі, до якої вдалися у Рівненському драмтеатрі. Неймовірна популярність вистави «Скрудж. Різдвяна історія» в україно-польській копродукції режисерів Володимира Петріва та Генріха Адамека дозволила протриматися складній механізованій декорації на головній сцені театру цілий місяць, протягом якого щодня проходили аншлагові покази. А іноді й по декілька разів. Загальна кількість – 40 аншлагових показів поспіль.

Директор-художній керівник Рівненського обласного академічного українського музично-драматичного театру Володимир Петрів говорить, що вони самі спочатку ніби трохи побоювалися такого ходу, але поставили собі це за мету і досягли результату. Певним чином такий формат було продиктовано

тим, що декорації вистави надскладні, красиві і дуже масштабні – там все працює на дію. Розбирати і монтувати їх кожного дня практично неможливо.

«Ми запустили в продаж квитки на тиждень, зробили анонси, записали реп з дітками – все це спрацювало, люди надзвичайно швидко розкуповували квитки. І ми зрозуміли, що треба залишати цей «бродвейський» варіант. Зіграли поспіль 40 вистав з 6 грудня по 7 січня. Це був справжній марафон з 2 вихідними, щоб актори перепочили», – розповів Петрів.

За його словами на «Скруджі» театр досить потужно заробив, більше того, надихнувся і вже розпочав роботу над впровадженням «Скрудж фесту», який планують провести у Рівному із запрошенням іноземних театральних колективів, які мають у репертуарі вистави за дікенсівською «Різдвяною піснею в прозі, або Різдвяне оповідання з привидами».

«Я дуже задоволений цим експериментом, у цьому році ми його повторимо, оскільки попит був великий і ми не всіх задовольнили», – запевнив режисер [2].

«Поточна ситуація зі збільшенням глядацького попиту взагалі має увійти до підручників театального менеджменту», – переконаний театральний аналітик Сергій Винниченко.

За його словами, український театр, набиваючи власні «шишки», прокладає шлях до вивчення такого предмета, як «Ціноутворення», та досвіду балансування між попитом та пропозицією. З одного боку, люди театру ніби прагнуть до збільшення попиту, але в той самий час не готові до зростання ціни (яку автоматично коригує ринок при збільшенні попиту) та неможливості для багатьох звично-вільного придбання квитків («гарячі пропозиції» миттєво зникають з вільного продажу, а часом опиняються на тіньовому ринку – перепродажі за ціною в рази вищою за номінал).

«У цій ситуації – нічого унікального, й все це проходили, наприклад, організатори топових футбольних подій, а консультантом з боротьби із перепродажами квитків цілком може виступити «Укрзалізниця». Уявіть лише, що буде, коли театральний менеджмент зрештою погортає підручники з основ економічної теорії та щільніше співпрацюватиме із маркетинговими інструментами!», – говорить Винниченко.

Завершуючи цей огляд можна констатувати, що й у період війни театр підтвердив своє значення в системі вітчизняної культури.

Показово, що ще у 2022 році театрознавці сумнівалися у життєздатності українського театру в часи війни. Так Г. Веселовська писала: «тоді, коли якнайбільше глядачів захоче повернутися на свої місця, на театр чатує небезпека не виправдати очікувань. Критична перенапруга від складних соціальних текстів і надмірна кількість легковажних комедійок теж можуть відштовхнути глядача» [21].

Сьогодні усі розуміють, що цей прогноз не справдився. Інтерес глядачів до театру лише посилюється, а його відвідування стає все більш популярним заняттям серед українців.

Зрештою, це вже наша величезна спільна культурна перемога – спричинити такий попит, популярність і моду на театр. Це не випадковість, це – тенденція [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В Україні стає зрозуміло, наскільки важлива культура для демократії – німецька міністерша / Інформація. // Укрінформ. – 2024. – 1 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3933055-v-ukraini-stae-zrozumilo-naskilki-vazлива-kultura-dla-demokratii-nimecka-ministerka.html> (дата звернення 02.12.2024).

2. Базів Л. Театральні аншлаги воєнного часу. Випадковість чи тенденція? / Базів Л. // Укрінформ. – 2024. – 13 бер. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3839082-teatralni-anshagi-voennogo-casu-vipadkovist-ci-tendencia.html> (дата звернення 03.12.2024).

3. Расенко О. Українці почали частіше ходити в театри – дослідження. / Олена Расенко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://socportal.info/ua/news/ukraintci-pochali-chastishe-khoditi-v-teatri-doslidzhennya/> (дата звернення 03.12.2024).

4. Поліна Горлач П. "Кабаре" і "Конотопська відьма": які вистави принесли найбільше грошей театру Франка та Молодому театру / Поліна Горлач [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://suspilne.media/culture/890521-kabare-i-konotopska-vidma-aki-vistavi-prinesli-najbilse-grosej-teatru-franka-ta-molodomu-teatru/> (дата звернення 04.12.2024).

5. Коваленко С. 10 думок акторки Оксани Жданової. / Софія Коваленко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://sensormedia.com.ua/theatre/10-dumok-aktorky-oksany-zhdanovoi/> (дата звернення 03.12.2024).

6. Котенок В. Спогад для Майбутнього. Чим українців під час війни вабить театр? / Котенок В. // Україна молода. – 2024. – 13 листоп. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://umoloda.kyiv.ua/number/3933/164/186517/> (дата звернення 29.11.2024).

7. Коваленко С. 10 думок акторки Оксани Жданової. / Софія Коваленко [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://sensormedia.com.ua/theatre/10-dumok-aktorky-oksany-zhdanovoi/> (дата звернення 29.11.2024).

8. Котенок В. Театральний бум і київські прем'єри / Вікторія Котенок [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2024/05/13/612970_teatralniy_bum_i_kiivski_premieri.html (дата звернення 03.12.2024).

9. Кудряшова В. 20 театральних вистав, на які ми чекаємо у 2024 році. / Вікторія Кудряшова [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-guide/346569-20-teatralnih-vistav-na-yaki-mi-chekaemo-u-2024-rotsi> (дата звернення 03.12.2024).

10. Веселовська Г. Український театр у 2023 році: сподівання, реальність, жанри й фестивалі / Веселовська Г. // Укр. тиждень. – 2023. – 26 груд. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/ukrainskyj-teatr-u-2023-rotsi-spodivannia-realnist-zhanry-j-festyvali/> (дата звернення 04.12.2024).

11. Ясінська М. Незручна історія українського театру: як шістдесятники та експериментатори 90-х підривали офіційну радянську сцену / Марія Ясінська [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/nezruchna-istoriya-ukrajinskogo-teatru-yak-shistdesyatniki-ta-eksperimentatori-90-h-pidrivali-oficiynu-radyansku-scenu-300312/> (дата звернення 03.12.2024).

12. Портников В. Гейт "Конотопської відьми", українська класика та обличчя вітчизняного театру, – розмова із режисером-постановником театру ім. Франка Уривським / Віталій Портников [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://espresso.tv/kultura-geyt-konotopskoi-vidmi-ukrainska-klasika-ta-oblichchya-vitchiznyanogo-teatru-rozmova-iz-rezhiserom-postanovnikom-teatru-im-franka-urivskim> (дата звернення 04.12.2024).

13. Базів Л. Кирило Кашлік, генеральний директор Національного театру імені Лесі Українки «Ідеальний театр – це коли йде потужна болюча вистава і повна зала» / Базів Л. // Укрінформ. – 2024. – 14 жовт. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3915891-kirilo-kaslikov-generalnij-direktor-nacionalnogo-teatru-imeni-lesi-ukrainki.html> (дата звернення 04.12.2024).

14. Голіздра І. Театральний бум під час війни: на які вистави миттєво розкупають квитки / Ірина Голіздра [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://espresso.tv/article-teatralniy-bum-pid-chas-viyni-na-yaki-vistavi-mittevo-rozkupuuyut-kvitki> (дата звернення 04.12.2024).

15. Слободяник Д. Режисер Іван Уривський – про українську драматургію, участь в Авіньйонському фестивалі та самокритичність / Слободяник Д. // Vogue. – 2024. – 22 лип. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://vogue.ua/article/leaders/urivskiy-56249.html> (дата звернення 03.12.2024).

16. Щокань Г. Як пишуть про війну у війну і чому ворога (не) варто зображувати примітивним: розповідають театральні митці / Ганна Щокань [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/03/5/253183/> (дата звернення 04.12.2024).

17. Кужельний О. Реалізація «інстинкту театральності» сприяє загальному розвитку культури України / О. Кужельний [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3688984-realizacia-instinktu-teatralnosti-spriae-zagalnomu-rozvitku-ukrainskoi-kulturi-kuzelnij.html> (дата звернення 04.12.2024).

18. Апчел О. Про український театр і про те, як його змінила війна / Олена Апчел [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: https://lb.ua/culture/2023/03/19/549180_pro_ukrainskiy_teatr_i_pro_te_yak_yogo.ht

ml (дата звернення 03.12.2024).

19. Веселовська Г. Театральне життя України під час війни. Рік 2023 / Ганна Веселовська [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/teatralne-zhyttia-ukrainy-pid-chas-vijny-rik-2023/> (дата звернення 03.12.2024).

20. Божок С. На сайті театру Франка запрацювала купівля квитків через «Дію. Підпис». – Божок С. // Вечір. Київ. – 2024. – 18 верес. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/102912/> (дата звернення 03.12.2024).

21. Веселовська Г. Український театр у часі війни / Веселовська Г. // Укр. тиждень. – 2022. – 16 листоп. [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/ukrainskyj-teatr-u-chasi-vijny/> (дата звернення 27.11.2024).

Матеріал підготував

Бурнашов І.Ю., завідувач відділу
наукового аналізу і
узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування **І. Г. Піленко**

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1,16. Б/т. Зам. 92. Безплатно

НБУ імені Ярослава Мудрого, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12